

Açıklayıcı Metin Yapısı, Türkçenin Gelişimi ve “Türküz, Türkçe Konuşuruz” Şiiri

T.D.6.2. Dinlemede/izlemede strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme · T.O.6.2. Sesli ve sessiz okurken akıcı okuma unsurlarını yönetebilme · T.O.6.3. Okumada strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme · T.O.6.6. Metnin yüzey anlamını belirleyebilme · T.O.6.21. Metinden hareketle söz varlığını geliştirmeye yönelik çözümleme yapabilmek

HATIRLAYALIM

- Açıklayıcı metinler tanım, açıklama/detaylandırma ve sonuç bölümlerinden oluşur; bilgiler tablo veya kavram haritasıyla görselleştirilir.
- Karagöz oyununda Karagöz saf ve içten, Hacivat ise öğrenim görmüş ve süslü konuşan kişidir; anlaşmazlıkları Hacivat çözer.
- Türkçede kabukların ayrı adları vardır: kavkı (salyangoz), bağa (kaplumbağa), koza (ipekböceği), kitin (böcek), kışır (ağaç), kapçık (tahıl), kırış (meyve), gak (ahlat).
- Tonyukuk (720), Kül Tigin (732) ve Bilge Kağan (735) yazıtları Orhon Yazıtları'nı oluşturur; TDK 12 Temmuz 1932'de kurulmuş, 26 Eylül Dil Bayramı ilan edilmiştir.

1 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki şemada “Okul Kütüphanesinin Kullanımı” başlıklı açıklayıcı bir metnin üç bölümü gösterilmiştir. Bölümlerin görevlerine göre K, L ve M kutularına aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

AÇIKLAYICI METİN TASLAĞI · Okul Kütüphanesinin Kullanımı

1. Tanıtım	2. Açıklama	3. Sonuç
K ? içeriği	L ? içeriği	M ? içeriği

- (A) K: Ödünç alma örnekleri — L: Kütüphanenin tanımı — M: Kuralların önemi
- (B) K: Kütüphanenin kısa tanımı — L: Ödünç alma kuralları ve örnekler — M: Ana fikrin toparlanması
- (C) K: Ana fikrin toparlanması — L: Kütüphanenin kısa tanımı — M: Ödünç alma örnekleri
- (D) K: Ödünç alma kuralları — L: Ana fikrin toparlanması — M: Kütüphanenin kısa tanımı

2 EŞLEŞTİRME

Görseldeki beş varlığı, Türkçede dış örtülerine (kabuklarına) verilen özel adlarla eşleştiriniz. Harfleri kutulara yazınız.

- ☐ 1. Kaplumbağa ve kurbağa a) Kırış
- ☐ 2. Böcek türleri b) Bağa
- ☐ 3. Elma ve armut gibi meyveler c) Kitin
- ☐ 4. Ahlat (yaban armudu) d) Gak
- ☐ 5. Salyangoz e) Kavkı

3 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Tonyukuk Yazıtı'ndaki “ince olanın kolay bükülüp kırıldığı, kalın olanın ise zor parçalandığı” sözü ile yaşlı köylünün oğullarına dal demeti vermesini anlatan hikâyenin ortak mesajını açıklayınız.

4 TABLOYU TAMAMLA

Görseldeki gölge oyunu kartlarından yararlanarak verilen özelliklerin Karagöz'e mi yoksa Hacivat'a mı ait olduğunu tabloya yazınız. İlk satır örnektir.

HAYAL PERDESİ (GÖLGE OYUNU)	
Karagöz Halk diliyle, içten ve çekinmeden konuşur.	Hacivat Öğrenim görmüş, süslü ve bilgili konuşur.
Özellik	Oyun kişisi
İçi dışı birdir; düşündüğünü çekinmeden söyler.	Karagöz
Öğrenim görmüştür; Arapça ve Farsça bilir.	
Her olaya karışmak ister; başı sık sık derde girer.	
Karşı taraf sözü anlamayınca onun anlayacağı dille açıklar.	
Karmaşık görünen olayların sonunda akıllıca çözüm üretir.	

5 KISA CEVAP

Görselde halk arasında “gözü boynuz” ve “izi yaldız” diye adlandırılan iki canlı karşılaştırılmıştır. Bu adların hangi özelliklerinden kaynaklandığını ve kış gelince bu iki canlının nasıl korunduğunu yazınız.

Salyangoz (“gözü boynuz”) burma kavkısı var	Sümüksükböcek (“izi yaldız”) parlak iz · tırnak kadar kabuk
---	--

6 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Görseldeki sınıf panosuna asılan dört bilgi fişinden hangisinde yazım veya noktalama yanlış yapılmıştır?

- I. fiş Karagöz doğru dürüst bir işte çalışmaz.
- II. fiş Oyun adıyla sanıyla Türk kültürüne özgüdür.
- III. fiş Yazıtın 13. ve 14. satırı birliği anlatır.
- IV. fiş Dilimiz yabancı sözlere karşı direnir.

- (A) I. fiş (B) II. fiş (C) III. fiş (D) IV. fiş

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki zaman şeridinde Orhon Yazıtları'na ait bilgiler verilmiştir. Şeride göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A Üç yazıt arasında en erken dikilen, vezir adına dikilen Tonyukuk Yazıtıdır.
- B Kül Tigin Yazıtı, Bilge Kağan Yazıtı'ndan üç yıl sonra dikilmiştir.
- C Yazıtların tamamı kağanların kendi ağzından yazılmış hükümdar yazıtlarıdır.
- D Orhon Yazıtları günümüzde Türkiye sınırları içindeki bir müzede sergilenmektedir.

8 SIRALAMA

Açıklayıcı metin yapısını çözümleme stratejisinin sınipta uygulanış aşamalarını baştan sona doğru 1'den 4'e kadar sıralayınız.

- ☐ Öğrenilen strateji yeni bir açıklayıcı metin üzerinde tek başına uygulanır.
- ☐ Dört-altı kişilik gruplarda öğretmen rehberliğinde metin incelenir ve ortak karara varılır.
- ☐ Öğretmenin örnek metni sesli düşünerek çözümlemesi dinlenir ve deftere not alınır.
- ☐ İki-üç kişilik gruplarda bağımsız çalışılır; herkes ulaştığı sonucu kendi defterine yazır.

9 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

İşlenen metinler ve dil kurallarıyla ilgili ifadelerden doğru olanların D, yanlış olanların Y kutusunu işaretleyiniz.

	D	Y
Kullanma kılavuzu, dilekçe, duyuru ve haber metinleri açıklayıcı metin yapısından yararlanır.	☐	☐
Farklı adları bulunan kabukların hepsine yalnızca "kabuk" demek söz varlığını zenginleştirir.	☐	☐
Türk Dil Kurumu, Atatürk döneminde 12 Temmuz 1932 tarihinde kurulmuştur.	☐	☐
Karagöz oyunundaki Çelebi, Zenne ve Tiryaki yardımcı tipler arasında yer alır.	☐	☐
"Türküz, Türkçe Konuşuruz" şiirinin bütün dördümlerinde birer şehir adı geçmektedir.	☐	☐

10 KISA CEVAP · DÜŞÜN

Görselde yabancı kökenli bir kelimenin yerine Türkçe kök ve eklerle türetilen karşılığı verilmiştir. Dilimizde bu şekilde Türkçe karşılıklar türetilip kullanmanın sağladığı iki faydayı yazınız.

11 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki çizelgede Özbek İncebayraktar'ın sekiz dördlükten oluşan "Türküz, Türkçe Konuşuruz" şiirinin dördlük özellikleri işaretlenmiştir. Çizelgeye göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

Özellik / Dördlük No.	1	2	3	4	5	6	7	8
"Türkçem" ile başlama	●	-	-	●	●	-	●	-
Tırnak işareti kullanma	-	●	-	●	-	-	-	-
Şehir adı (Kırşehir) geçme	-	-	-	-	-	-	●	-

- A Hem "Türkçem" sözüyle başlayan hem de tırnak işareti içeren tek dördlük 4. dördlüktür.
- B Şehir adı geçen dördlük, aynı zamanda "Türkçem" sözüyle başlamaktadır.
- C 3, 6 ve 8. dördlüklerde çizelgedeki üç özellikten hiçbirini yer almamaktadır.
- D Tırnak işareti kullanılan dördlüklerin sayısı, "Türkçem" ile başlayanlardan fazladır.

12 ŞİFRELE KİLİME

İpuçlarına uyan kelimeleri kutulara yazınız. Turuncu kutulardaki harfler, salyangozun sırtındaki sert ve burma kabuğa Türkçede verilen adı oluşturur.

İpekböceğinin kendi çevresine ördüğü koruyucu kabuk	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tahıl tanelerinin ve ayçiçeğinin dış kabuğu	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tonyukuk'un üç kağan döneminde üstlendiği devlet görevi	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
"Türküz, Türkçe Konuşuruz" şiirinin 7. dördlüğünde adı geçen ilimiz	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ağacın gövdesini saran dış kabuğa verilen ad	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

13 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutudaki kelimelerle doldurunuz. Bir kelime artacaktır.

(Orhon) (Kurultayı) (bellek) (Kaşgarlı) (Korkut)

1. Ayrı adı olan şeyleri hep aynı sözcükle anmaya _____ tembelliği denir.
2. Şair, şiirde sözlük yazarımız _____ Mahmut'u "gururum" diye anar.
3. Birinci Dil _____ açılış günü olan 26 Eylül, Dil Bayramı'dır.
4. Orhon Yazıtları, _____ Irmağı'nın eski yatağı yakınında bulunmuştur.

14 ÇOKTAN SEÇMELİ

Bir öğrenci okuduğu açıklayıcı metindeki bilgileri düzenlerken defterine şu soruları yazmıştır: "Metin hangi kavramı anlatıyor? Başta hangi genel bilgiler veriliyor? Konu hangi örneklerle genişletiliyor?" Öğrencinin metnin sonuç bölümünü çözümlemek için bu listeye hangi soruyu eklemesi gerekir?

- A Metindeki kahramanların fiziksel özellikleri nelerdir?
- B Olayın geçtiği yer ve zaman hangi betimlemelerle anlatılıyor?
- C Sonda ana fikir nasıl toparlanıyor ve neler hatırlatılıyor?
- D Dizelerin sonundaki ses benzerlikleri nasıl sağlanmıştır?